

Trees Lambregts-Brautigam: Niet bang zijn voor creativiteit, niet bang zijn voor de ander (1986)

Sieth Delhaas

Wending, maandblad voor evangelie, cultuur en samenleving, jaarg. 41, nr. 4, 1986

Inleiding

Hoewel de officiële vredesbeweging zich niet gelukkig toont met allerlei vastenacties, die tijdens de kruisraketten-acties op verschillende plaatsen zijn gehouden, meent theologe en vredesactiviste drs. Trees Lambregts-Brautigam, dat het een manier is om de politiek te ontmaskeren en om met allerlei mensen in gesprek te komen. Een weg naar vrede.

Je hebt verschillende, langere periodes gevast de laatste jaren. Hoe kom je daartoe?

‘Het heeft te maken met je eigen geschiedenis, de politieke ontwikkelingen, de samenhangen die je gaat zien. In 1982 werd ik er voor het eerst mee geconfronteerd. Ik las over de grote actie *Vasten voor leven*, die over de hele wereld na een intense voorbereiding was begonnen en waarbij mensen héél ver gingen. Later kwam ik met mensen in contact, die in Nederland meededen. Ik kreeg materiaal in handen, het vloeit in elkaar over.

Het wéten, dat wij hier door onze manier van leven, de bewapening, de Derde Wereld uitbuiten, was er al een decennium daarvoor. De stap naar buiten maakte ik al bij de demonstratie rondom Dodewaard. De gevoeligheid ging zich nu in mijn lijf afspelen. In 1983 is *Vasten voor leven* in Eindhoven actief geworden en is met 24-uurs waken begonnen voor de huizen van de ministers. Dat was een heel indringende ervaring. Ook daarin leg je een weg af.’

Is dat niet tegelijkertijd een bedreiging: ik moet gehoor geven aan wat me drijft. Ik kan niet terug?

‘Nee, de bedding was er. Het was niet: goh, dat moet ik nu gaan doen, het was een logisch gevolg, ik was er aan toe. Ik kwam in contact met Anneke Lefèvre, met wie ik onder anderen ook in oktober 1985 gevast heb. Zij wilde iets ondernemen. Zij wilde een daad stellen, omdat ze barstte van verontwaardiging. Ze had er eigenlijk alles voor over. Dat betekende voor haar haar leven geven. We begonnen met een 24-uur vasten voor het huis van premier Lubbers, met de uitdrukkelijke intentie: wij willen de mens achter de politicus proberen te benaderen. Daar zit een bepaalde filosofie achter. De landelijke groep *Vasten voor leven* had zich vooral hiermee beziggehouden. Het was een zware nacht. Voor het eerst zie je af van eten, je drinkt wat thee of water. Het was maart, nat, koud en guur.

Wat Lubbers betreft was het een schot in de roos om de mens te willen benaderen. Wij stonden er vanaf vier uur ‘s middags. Hij kwam om half zeven aanrijden. Ik vergeet het beeld nooit meer, hij woont op een hoek, kwam aanrijden, ziet ons, geeft plank gas en vertrekt. Een uur later stapte mevrouw Lubbers in een taxi. Zij bleven de nacht in het Catshuis in Den Haag en de kinderen gingen bij mensen in de buurt slapen. Dus wij stonden voor een leeg huis. Maar intussen is er toch veel gebeurd, heel positieve dingen zelfs. De hele nacht surveilleerde

er een politiewagen met tussenpozen van een kwartier. Tot wij tegen de ochtend die mannen aanspraken. Ze vonden het onbegrijpelijk, dat wij op zo'n manier inbreuk maakten op iemands privacy. Uit de buurt waren er ook mensen, die dat ons kwamen vertellen. Het is ook erg indringend, dat er mensen om jouw handelen 24 uur voor je deur zitten. Het is schitterend als je op zo'n vroege ochtend met de dienaren der wet tot een boeiend gesprek komt, terwijl ze aanvankelijk heel negatief tegen onze wake aankeken. Je krijgt een dialoog. Er gebeurt wat met die mensen.'

Je hebt dan de mens achter het uniform bereikt?

'Ja, dat gebeurde ook bij minister van den Broek voor de deur. Daar kwam van het politiebureau het aanbod: kunnen wij jullie plezieren met een kop koffie? Wat Lubbers betreft, die kwam om tien uur in de morgen terug en schoot zijn huis binnen. Maar zijn vrouw konden we aanklappen en zeiden haar, dat we een brief voor haar man hadden. Daarna kwam Lubbers naar buiten: 'oh, maar had dat dan toch gezegd, want dan hadden jullie niet de hele nacht behoeven te wachten.' Maar in die trukendoos traptten wij niet en in die zin zijn wij niet met hem in gesprek gegaan. Alleen, dat wij onze brief dringend onder zijn aandacht wilden brengen. Daarop hebben wij – voor zover ik weet – nooit een reactie gekregen.'

Vasten betekent meer dan alleen niet eten, je ziet af van meer levensbehoeften?

Niet eten is heel wezenlijk. Je concentreert je totaal op waar je voor staat. Je wilt daarmee als het ware bereiken, dat wat jou bezighoudt als immense kracht ook in anderen gaat groeien.

Als ik terugkijk naar mijn tiendaagse vasten in 1984, denk ik dat het een totaal ontledigen is van waar je in je leven mee bezig bent: je verlaat het vertrouwde hol, je laat daar achter degenen, die je lief zijn – dat is al een indringend proces, bovendien viel Pinksteren daar in en mijn man was jarig. Het is een voorbijgaan aan jezelf, in directe zin aan hem en aan de kinderen: wat je hebt, wat je bent en wat jezelf zou kunnen genieten, omdat er één zo'n belangrijke zaak is. Ja, we zitten op een keerpunt in de geschiedenis. Als ik het toelaat, word ik zo ontzettend emotioneel en voel ik zo'n groot verdriet in mijn lijf.

Het is, dat er anderen, mijn man en mijn kinderen en vriendinnen en vrienden zijn, die mijn leven meebepalen, anders stond ik dagelijks op Hoog Catharijne om met mensen gesprekken aan te gaan.

Vooraf omdat ik alles verwacht van die persoonlijke contacten.

Ik denk wel eens aan Jonas, die vluchtte voor zijn opdracht. Die behoefte heb ik ook wel eens, omdat er dingen zijn, die ik heel graag doe en waarvoor ik me nu de tijd niet gun: piano spelen, schilderen, artistiek bezig zijn. Vroeger had ik die combinatie van het één met het ander. Mijn man is nu voor driekwart huisman. De dingen, die ik heb voor mezelf heb ik tot een minimum gereduceerd. Toch ben ik een echt gelukkig mens. Mijn ontspanning heb ik als ik op de fiets zit. Ik geniet intens van kleine dingen.'

Je ontdekt, denk ik, dat een mens met heel weinig materiële zaken toe kan, maar de essentie van het leven krijgt betekenis. Wil je dat vast houden?

'Het levensgevoel verheft zich door die vastenervaring. Het intensiveert alles. Het laat zich moeilijk onder woorden brengen, het lijkt of je handen, het zien, het horen, alles, gevoeliger wordt. Het drukt zich ook uit in de relatie met mensen. Alsof je steeds minder afstand voelt tot mensen.'

Je zei, dat het te maken heeft met je eigen geschiedenis. Welke lijnen kun je daaruit volgen?

‘Ik wordt nu al gauw 52. Mijn vader moest vader-en-moeder tegelijk zijn. Daardoor dacht ik al jong geëmancipeerd en handelde zo. Maar pas tijdens mijn theologie studie, in de zeventiger jaren, ben ik gevoelig geworden voor feminisering. Vanuit een baan in het onderwijs trouwde ik en al heel snel zat ik aan kinderen en het huishouden vast. Wij ontdekten al snel, dat als ik naast het huishouden nog iets deed, ik dat huishouden goed deed. Maar in het huishouden alléén voelde ik me ongelukkig. Ik vond dat beeld van die vrouw in Spreuken, die vroeg opstaat en brood bakt, geweldig. Ik ben een moederdier en ik heb erg genoten van het kinderen krijgen en moeder zijn, maar dat alléén voldeed me niet. Toen ik hoorde, dat er in Tilburg een theologische opleiding kwam ben ik in 1971 daarmee begonnen. Eerst twee jaar filosofie, want van theologie moest ik toen niets hebben, later ben ik daar toch op overgestapt.

We hebben ontzettend moeten improviseren, maar ik heb doorgezet en na tien jaar ben ik afgestudeerd op ‘religiositeit en intimiteit; ik meen namelijk dat intimiteit de voedingsbodem is voor religiositeit.

Ik heb juist de opvoedingssituatie gekozen binnen een gezin. Rond die tijd ontkiemde in mij het feminiseringsdenken. Ik ontdekte de breuk die er is tussen hebben en zijn, tussen ratio en emotie. Ik leerde het denken van Halkes, Daly en Luce Irigaray kennen. Er bestaat zo’n fundamenteel onderscheid tussen mannelijke en vrouwelijke theologie. Mijn theologiestudie sloot absoluut niet aan op mijn leven. Ik heb gevochten om het niet tot een breuk te laten komen. Ik wilde dus niet kiezen óf voor de maatschappelijke situatie óf voor de theologie. Als ze mij in die tijd vroegen hoe ik me voelde dan zei ik: als een ballerina-in-de-split. Ik voelde me uiteen gerukt, maar ik wilde de dingen bij elkaar houden. Dat is een zeer eigen weg geweest en ik heb de theologie heel uitdrukkelijk zélf willen vertalen naar het maatschappelijk handelen.’

Hoe ben je nu bezig met die theologie?

‘Ik heb een coördinerende functie op de Pastorale School in Eindhoven. Daar komen mensen, die in het veld, in de parochies werken en geconfronteerd worden met een stuk bewustwording in het eigen geloofsproces, met het kerkgemeenschap zijn in deze maatschappij. Verder zit ik in een cursuscomité van de plaatselijke Raad van Kerken. Ik probeer met een groep vrouwen een nieuw tijdschrift in de regio van het bisdom Den Bosch van de grond te krijgen en binnen de vredesbeweging probeer ik Woensdrecht zo dicht mogelijk bij de mensen te brengen. En last but not least de Vrouwenpartij i.o., omdat ik toch denk, dat het erop uitdraait, dat vrouwen, als voorlopige fase, nu alles moeten aanwenden om te bereiken dat de weg naar vernietiging van de wereld wordt verlaten. Ik ben echter lid van de EVP en wil me nu inzetten opdat de EVP in de Kamer blijft, want het biedt kritische christenen een heel goed alternatief. Maar vrouwen zullen het voortouw moeten nemen in de strijd voor een wereld waarin vrouwen, mannen en kinderen veilig en harmonieus kunnen leven.’

Jouw vastenacties zijn daar een onderdeel van?

‘Ja, dat is een mogelijkheid ook om het bewustwordingsproces bij anderen op gang te brengen. Die tiendaagse vasten in juni 1984 was een uitdrukkelijke reactie op het 1 junibesluit van het kabinet. Ik had dat aangehoord met mijn pootjes in de modder in Woensdrecht. Ik

vond dat besluit zo'n flagrante schending van mens en democratie en ik kon daar alleen maar deze daad tegenover stellen. Maar, ik moet onmiddellijk zeggen, dat ik daar geen dag alleen gezeten heb. Overal vandaan kwamen er anderen met slaapzakken en overdag liepen er mensen met ons mee. Ik wilde daar blijven tot ook de kamerbeslissing was gevallen. En één ervaring is uit die tijd blijven hangen, die mij weer duidelijker heeft doen zien hoe schandelijk CDA en VVD met deze materie omgaan. Toen het besluit tot plaatsing-tenzij was gevallen en wij om twee uur 's nachts naar onze slaapzakken teruggingen en de regeringsleiders wel naar huis waren gegaan, hebben CDA en VVD tot laat in de ochtend in Nieuwspoor lallend en brallend champagne gedronken op de overwinning. Als dat de mentaliteit is om met zo'n besluit om te gaan dan ben je er niet van overtuigd, dat je heláás die beslissing hebt moeten nemen, maar dan ben je heel ordinair met je portemonnee bezig.

Vanaf die tijd ben ik steeds meer de overtuiging bij mezelf gaan toelaten, dat de politiek zoals ze nu functioneert door en door verrot is. Ik heb dat ook eens tegen de Vries van het CDA gezegd. Maar de heren zijn inderdaad als witgepleisterde graven, zo dichtgemetseld, dat ze zelf geloven in de woorden, die ze zeggen. Dat vind ik het huiveringwekkende: hoe doorbreek je die witgepleisterde grafsituatie? Hoe doorbreek je die? Ik denk, alleen door er een menselijke daad tegenover te stellen als je je nog met die mensen bezig wilt houden.'

Bedoel je, dat je met het vasten wil af zien van die eerste levensbehoeften en daarmee het naakte bestaan stelt tegenover die immense bedreiging van het hele mensdom?

'Ja, toegespitst op de personen, die daar de handelingen verrichten zo dichtgeklapt en zo afgesloten van de werkelijkheid dat ze slechts als een deel-mens - gebroken - functioneren, helemaal in de sfeer van niet-meer-mens-zijn. Het heeft niets meer met het heel-mens-zijn te maken. Ze hebben zelf geen kijk meer op hun functioneren, daarom nemen ze van die dwaze besluiten en zien geen verband tussen die krankzinnige bewapening enerzijds en het feit dat er mensen in eigen land in deze harde voorbije winter gestorven zijn ten gevolge van kou en armoede anderzijds.

Ze kunnen daarom ook geen enkel begrip opbrengen voor de mensen die het er voor over hebben om op Woensdrecht in weer en wind te kamperen in verzet tegen de kruisraketten.

Ze verlaten zich totaal op dat ene spoor: de ratio, het argument, het optellen en aftrekken, dat alleen maar kan voortkomen uit het beheersen onderwerp-model: materie, die je kunt beheersen. In feite is het godloos, je bent ontkoppeld van je eigen totale menselijkheid en dus van je medemens. Je kunt geen mens zijn zonder de ander.'

Heb je een bepaalde strategie voor de gesprekken die je aangaat? Vraagt het geen grote dosis moed om er op af te stappen?

'Ik voel me nooit angstig voor een gesprek en ik heb geen strategie, tenminste niet bewust. Ik voel heel sterk, dat daar een mens staat, net als ik. Ik zoek de mens achter die 'tegenstander' en ik denk, dat ik hem altijd ontmoet. Ik heb daar eigenlijk alleen maar positieve ervaringen mee. Ik heb het meegemaakt met de vastenwake in de St Cathrien in onze plaats, dat mensen

binnenkwamen, heel hoog van de toren bliezen, heel agressief en dat er dan in een gesprek waarin we gezamenlijk komen, er een andere ontwikkeling ontstaat, er een ontmoeting plaats vindt. Ik heb die ervaring met willekeurige voorbijgangers maar ook met een commandant van een NAVO-basis in Leuven tijdens een vredesmars van Dortmund naar Brussel in 1983. Soms gaan er de meest gemene scheldpartijen aan vooraf. Ik moet zeggen, dat ik contacten ook steeds meer ga zoeken. Er gaat geen treinreis meer voorbij waarin ik niet met iemand in gesprek raak.'

Omdat dit de enige manier is om mensen te bereiken?

'Inderdaad, ze voelen, dat voor mij respect een grondgegeven is. Ik probeer een weg met hen af te leggen waarin ze aan het analyseren slaan; kijken naar zichzelf, toetsen en toelaten.

In Roosendaal was er voor het besluit in juni '84 een kerkdienst. De mensen stroomden naar binnen. Buiten stond een groepje ICTO-mensen met spandoeken. Anderen maakten af en toe schampere opmerkingen. Het was heel navrant. Ik heb dat een tijdje van een afstand bekeken: daar gaan christenen de kerk binnen, daar staan christenen met spandoeken als tegenstanders.

Toen de grootste stroom binnen was, ben ik een praatje met ze gaan maken en ondertussen begon de dienst. Maar het gesprek verliep heel constructief en uiteraard werd het een heel theologisch gesprek. En hier kwam het meest fundamentele bloot van het conflict ICTO-IKV, het conflict tussen christenen, omdat de ICTO-mensen ervan uitgaan, dat de mens au fond slecht is: de mens is zondig. Ik zei: de mens dóét ook kwaad, maar als je zegt: de mens is zondig, richt je alleen daarop de schijnwerpers. Maar er staat met evenveel kracht: de mens is geschapen naar Gods beeld en gelijkenis en als we de schijnwerpers daar nu eens op laten schijnen. Dat wil niet zeggen dat ik dat slechte ontken, dat is heel wezenlijk, maar richt die lamp eens op het positieve.

Je komt daar nooit op als je kiest voor het kwaad, het negatieve. Dan is het vreselijk moeilijk om je eigen scheppingskracht positief te waarderen. Als je die niet positief waardeert kom je er nooit toe je relativerender op te stellen naar dat negatieve. Dus is het een gesloten zaak.'

Dus ook de vloek van de ontwikkeling binnen de christelijke theologie: dat de mens vanuit zichzelf slecht is, het dualistische denken, dat niet evangelisch is. Door mensen machteloos te maken, maak je God in feite ook machteloos. Zo kom je tot een necrofiele theologie?

'Ja, het is verworden. Ik noem het voor mezelf de beheers- en onderwerp-theologie. Ik denk, dat het meest wezenlijke uit de joodse religie, waar Jezus van Nazareth de parel van was, zo verchristendommelijkt is, dat we scheef zijn gegaan. Om een stukje uit onze geschiedenis te noemen: in de vorige eeuw is er vanuit de kerk zo'n stelling genomen tegen het atheïsme, omdat die kerk, die een greep op de mensheid had, zag, dat het atheïsme door Marx en Engels ook een greep op de massa dreigde te krijgen. Ik zou dat graag willen ontmaskeren als een doodordinaire mannenstrijd. Het is puur materialisme, daar zit het onheiligde, het a-mysterie in. Daarmee heeft de religie zich ook vervreemd van alles wat transcendent is, van mystiek en van het gebed.

Daarmee krijg je ook die cesuur tussen ouderen en jongeren, die door de ontwikkeling van vrij-zijn en vrij komen helemaal geen boodschap meer hebben aan leer en dogma van de kerk. Zij gaan hun eigen religiositeit en hun eigen waarden ontwikkelen. Alles heeft een enorme samenhang.'

De top van de vredesbeweging heeft al die vastenacties genegeerd. Betekent dat, dat jullie je niet gesteund voelen daarin, jullie voor die top geen bijdrage leveren?

‘Dat hebben we ervaren als heel spijtig. We hebben officieel nooit iemand gezien of gehoord. Toen ik op het Binnenhof zat liepen er mensen vanuit de officiële groeperingen van Pax Christi en IKV voorbij zonder taal of teken. Mijn eerste ervaring was verbazing. Ik begreep het niet. Later heb ik geprobeerd het te begrijpen en op dat niveau ben ik blijven hangen. Ik ben ooit wel verontwaardigd, maar vooral bezorgd geweest over wat Sienie Strikwerda heeft gezegd over het vasten en de Greenham Common vrouwen in een interview in Vrij Nederland. Die combinatie vooral: verontwaardigd en bezorgd. Ik heb getracht te begrijpen en als conclusie getrokken, dat mensen in de vredesbeweging ook in de valkuil kunnen lopen en bezig kunnen gaan op een manier waarop de politiek bezig is en zoals men in de maatschappij bezig is. Dat ze vergeten hun eigen creatieve weg te gaan, dat ze steeds dichterbij het vuur, dat beheersen-onderwerp heet, komen en er zich aan branden en zich de methoden en het machtsspel en de strategie aanmeten, die ze menen te moeten bestrijden of tot ommekeer te moeten brengen.

Ik denk, dat ik er niet zo veel naast zit, dat het zo is, want als je die mensen persoonlijk ontmoet dan is er niets aan de hand. Maar ook deze mensen dragen die gebrokenheid in zich, dat, zodra ze zich vertegenwoordiger van Pax Christi, van KKN of van IKV weten, ze bezig zijn binnen dat gebroken model, rationeel en niet hun hele mens-zijn durven meenemen. Dat is mijn enige verklaring ervoor. Ik wil persé een basisvrouw blijven, anders weet ik niet meer waarover ik het heb. Dat heeft alles te maken met mijn theologisch uitgangspunt; ik geloof namelijk in de creativiteit van de ander, van mensen.

Het is aan ons om een heleboel inzichten tot bewustwording en tot ontplooiing te brengen en wat mij betreft met de daad van vasten en ontleding.

Binnen de vredesbeweging zal men moeten accepteren, dat ieder zijn eigen weg gaat, want iedereen heeft zijn eigen geschiedenis. Als een ander begint te praten luister ik en dan hoor ik haar of zijn geschiedenis.

Als iemand tegen me zegt: hoor eens, ik wil graag mee doen, maar ga niet verwachten, dat ik straks meedoe met die demonstratie, dan zou ik toch wel krankzinnig zijn als ik haar daarop veroordeel? En dat is het: we moeten niet bang zijn voor groei, voor creativiteit. We moeten niet bang zijn voor de ander!’